

До разової спеціалізованої вченої ради
Одеського національного
університету ім. І. І. Мечникова

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри цивільного права та процесу Харківського
національного університету внутрішніх справ
Кройтора Володимира Андрійовича
на дисертацію Чайковського Олега Ігоровича на тему:
«Конституційно-правовий механізм захисту права на житло»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 – право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена тим, що в умовах економіко-правових реалій сьогодення все більшого значення набувають права людини та громадянина. Сучасні тенденції розвитку соціальної, культурної, правової та суміжних сфер суспільства ставлять у пріоритет життя, здоров'я та гідність кожної особи, висувають на передові позиції гуманістичні погляди та ідеї. Саме тому в системі основоположних прав людини особливе місце займають такі права, реалізація яких є необхідною для належного рівня фізичного існування кожної особи. До зазначеної категорії прав безсумнівно відноситься право на житло, що є невід'ємним елементом правового статусу кожної особи, її невідчужуваним правом.

Автор вірно зазначає, що право на житло посідає фундаментальне місце в системі прав людини. Воно є одним з найголовніших конституційних прав. Дане право гарантоване Конституцією України, іншими законами України і має забезпечуватись та захищатись в тій чи іншій формі державою. Такий підхід законодавця відповідає найбільш прогресивним міжнародно-правовим стандартам. Однак даний підхід, на жаль, не запобігає численним проявам порушення основоположних прав людини, та не завжди сприяє ефективному функціонуванню відповідних правозахисних інституцій. Відповідно одним з найбільш актуальних напрямів забезпечення законності в державі є закріплення ефективних механізмів захисту прав. Важливою також є їх планомірна адаптація

до актуальних викликів правової дійсності, якій, неодмінно, має сприяти систематичне науково-теоретичне опрацювання. В цьому світлі важливим є дослідження і забезпечення ефективної реалізації прав людини, і правового механізму їх захисту.

Підтримую впевненість автора в тому, що аналіз будь-якого правового явища навряд може розраховувати на успіх у разі ігнорування міждисциплінарних методів його дослідження та всебічного розгляду. Розвиток правового інструментарію, яким регулюються ті чи інші відносини у суспільстві, чи захищаються конкретні правові цінності може, серед іншого, полягати в двох напрямках: деталізація та поглиблений аналіз окремих аспектів об'єкта дослідження; вивчення на міжгалузевому рівні досліджуваного об'єкта як цілісного елемента складного «конгломерату» суспільних відносин та суспільно-державних інститутів різного характеру та функціонального спрямування.

Задля ефективної розробки концептуальних моделей вдосконалення правового механізму захисту конституційного права на житло в Україні, також і на моє переконання, необхідними є визначення сучасної інтерпретації ключових його категорій. Підлягають встановленню юридичний зміст категорій «житло», «право на житло», «захист права», «конституційне право на житло», а також сутнісна природа права на житло за законодавством України та в міжнародному праві. Необхідним є також детальний аналіз ціннісно-правової природи житла як соціально-економічного блага.

Діючий механізм забезпечення та захисту конституційних прав є явищем складним та неоднорідним. Відтак, ефективний захист починається з детального опрацювання кожного з його елементів з метою чіткої визначеності ключових категорій в нормативних положеннях, цілісності та узгодженості норм законодавства.

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена тим, що майбутня житлова політика держави в Україні має розроблятися з урахуванням нових викликів, актуалізованих істотними руйнуваннями величезних обсягів житлового фонду, значним кількісним збільшенням ВПО та їх тривалим

проживанням у межах інших регіонів, враховуючи масштаби руйнувань та терміни можливого відновлення населених пунктів, повністю знищених унаслідок бойових дій, як результат – переміщенням людських потоків зі Сходу, який традиційно був значно більш густонаселеним, на Захід України, який у майбутньому буде асоціюватись з більшим рівнем безпеки та стабільності і т. д.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І.І. Мечникова в процесі виконання тем: «Імплементация міжнародних стандартів прав людини в розвитку правової системи України та особливості їх реалізації» (номер державної реєстрації 0113U00299, виконувалась в період з 2013 по 2018 роки) та «Сучасний конституціоналізм в процесі становлення та розвитку української державності» (номер державної реєстрації 0118U001585, терміни виконання 01.04.2018 – 31.12.2022 роки), що підтверджує актуальність та цінність таких напрацювань.

У вступі до дисертації і в самій роботі, що рецензується, О.І. Чайковським наведені і інші обґрунтування актуальності обраної теми дисертації, дублювати які немає необхідності у даному відзиві.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій зумовлюється належним науковим ступенем та високим рівнем обґрунтованості висновків й результатів дисертаційного дослідження.

Перш за все вважаю за необхідне зазначити про те, що ознайомлення із змістом дисертації дозволяє офіційному опоненту прийти до висновку, що опанування предмету дослідження не стало б можливим без використання іншомовної наукової літератури.

В даному аспекті слід зазначити наукові здобутки, оприлюднені у вітчизняній та закордонній правничій літературі щодо дослідження кола питань, пов'язаних з нормативною регламентацією того чи іншого комплексу складових категорії «житла» у цивільному законодавстві України, так і законодавстві країн ЄС.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій визначаються також елементами наукової новизни та, разом з тим, використаними методами наукового пізнання відносно предмету та об'єкту власного дослідження. Також слід окремо наголосити, що текст дисертації в повній мірі відповідає меті дослідження, яка співвідноситься із поставленими задачами, а назва роботи відповідає її змісту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій обумовлюється належним володінням основними положеннями теоретичних знань та навичок з питань предмету власної дисертації. Остання, в свою чергу, містить нові науково-обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, котрі виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для правової галузі знань.

Обґрунтованість наукових положень обумовила формулювання висновків і рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта.

Значна увага у дисертаційному дослідженні приділяється автором питанням механізму захисту конституційного права на житло. Цілком аргументованим є висновок автора про те, що механізм захисту конституційного права на житло – це комплексна система нормативно-правових положень, суб'єктів, засобів та форм, що функціонують з метою забезпечення доступу до житла (для осіб, які не мають іншої можливості реалізувати відповідну потребу), поновлення стану належної реалізації порушеного права на житло, усунення перешкод в його реалізації, а також застосування визначених заходів відповідальності.

Також можливо погодитись з висновком автора про те, що розглядаючи доволі складні та дискусійні питання предмету дисертаційного дослідження, позитивною рисою дисертації доцільність розширення компетенції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в сфері захисту права на житло, а також

негайного виявлення правопорушень в житловій сфері шляхом законодавчого закріплення права Уповноваженого щодо призупинення (ветування) дії нормативних актів певного рівня у разі порушення ними права людини на житло; закріплення обов'язку судових, інших органів влади невідкладно, в установленому порядку, за зверненням Уповноваженого, приймати до розгляду справи щодо порушень житлових прав людини; обов'язку органів правопорядку, органів місцевого самоврядування, державних організацій та установ невідкладно надавати можливість доступу до інформації будь-якого формату, що є необхідною для виявлення та припинення конкретних порушень у галузі житлових прав людини.

Слід підтримати позицію автора про особливу роль у механізмі захисту конституційного права на житло відіграє інститут конституційної скарги, який покликаний та функціонально-пристосований здійснювати захист конституційного права особи навіть від дії неконституційних законів. Так, враховуючи юридичну можливість ставити питання про відповідність конкретного нормативного положення закону Конституції України, особа отримує інструмент прямого захисту власного конституційного права. Зрозумілим є також той факт, що КСУ не здатний вирішити проблему відсутності адекватного сучасним викликам законодавства у галузі забезпечення, реалізації та захисту права на житло, проте його правові позиції привертають увагу до важливих складових елементів цього права, окреслюють взаємозв'язок основоположних прав людини один з одним, обґрунтовують зміст та значення міжнародних стандартів права на житло та необхідність приведення національного законодавства у відповідність до цих стандартів;

Впродовж тексту дисертації, що рецензується, наявні численні приклади з матеріалів судової практики. Це суттєво прикрашає роботу та свідчить про зацікавленість автора у інформуванні юридичної громадськості про власні спостереження за неузгодженістю окремих положень вітчизняного законодавства, вдало аргументуючи при цьому власну позицію посиланням на літературні джерела із доведенням його особистої позиції.

Цілком виправданим уявляється підхід дисертанта відносно питання про необхідність запровадження спеціалізованого житлового омбудсмена як профільного органу, який буде здатний швидко та оперативно вирішувати численні різногалузеві питання захисту права на житло.

Разом із викладеним, заслуговують на підтримку висновки автора відносно того, що аргументовано необхідність запровадження єдиної електронної бази рішень ЄСПЛ щодо порушення права на житло з метою підвищення рівня застосування його правових позицій у національній судовій практиці, а також у правозастосовній та правозахисній діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Заслуговують на підтримку пропозиції щодо необхідності зміни принципів державної житлової політики в аспекті їх «дереадяннізації», а також відходу від правила «безкоштовного надання житла», яке було притаманно радянській системі управління, коли весь житловий фонд при цьому залишався у власності держави до формування підходу сприяння кожному у вирішенні його потреби у житлі (через придбання у власність, взяття в оренду, побудову) із забезпеченням окремим категоріям права на житло у вигляді надання його у тимчасове або постійне користування.

За такого підходу система захисту права на житло має виходити із забезпечення органами державної влади та місцевого самоврядування доступу до соціального житла тим категоріям та групам осіб, які за певних обставин знаходяться у складних життєвих ситуаціях та не здатні самотійно вирішити вказану проблему.

Дисертації притаманні і інші, не менш цікаві висновки, зроблені О.І. Чайковським в результаті дослідження.

У висновках до дисертації в цілому здобувач чітко та повно в логічному сенсі виклав основні здобутки власного дослідження.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється, перш за все, належною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових

публікаціях О.І. Чайковським у фахових наукових виданнях України, в опублікованих тезах доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях. Наукові здобутки автора підтверджуються та повною мірою відображаються в його наукових публікаціях.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Дисертаційному дослідженню, що рецензується, притаманні і деякі дискусійні положення, з якими важко чи не можливо погодитись.

По-перше, уявляється за необхідне щоб автор більш докладно пояснив свою позицію відносно місця права на судовий захист у змісті права на житло. Так у висновках автор зазначає, що право на житло доцільно визначати як право на отримання та використання цілісного комплексу юридично обґрунтованих благ матеріального та нематеріального характеру, сукупність яких забезпечує середовище, придатне для проживання людини в умовах належного психофізіологічного існування та достатнього особистого простору. Вважаю що будь-яке право, в якості окремої правомочності, має включати й право на захист. При цьому право на захист взагалі, і зокрема право на судовий захист є самостійною гарантією реалізації будь-якого права.

По-друге, потребує додаткового пояснення висновок здобувача про необхідність впровадження *централізованої системи обліку осіб, які потребують забезпечення тимчасовим або постійним житлом шляхом встановлення єдиної електронної черги різних категорій відповідних осіб*, а також запровадження *єдиного оператора соціального житла*, здатного здійснювати його збереження на рівні, придатному для життя, підвищення та покращення цього рівня, утримання такого житла, збільшення його обсягів. Для цього дисертант пропонує розробити та прийняти закон про державну житлову політику, який буде враховувати виклики воєнного стану та у повоєнний час, зокрема обґрунтовано пропозиції щодо збільшення обсягів соціального житла, зміни структури управління ним та його *розподілу із передачею відповідних повноважень від органів місцевого самоврядування до єдиного спеціально створеного оператора соціального житла*. Теза про те, що Україна

потребуватиме збільшення обсягів соціального житла, не оспорюється, але чи буде сприяти запропонована концентрація житлової політики, зокрема зміни структури управління житлом та його розподілу із передачею відповідних повноважень від органів місцевого самоврядування до єдиного спеціально створеного оператора соціального житла, реалізації поставленої мети. Як відомо в Україні здійснюється політика децентралізації і це стосується житлової сфери. На мою думку ця сфера має залишитись у віданні органів місцевого самоврядування.

По-третє, автор має більш докладно пояснити свою пропозицію про заборону виселяти особу з іпотечного житла без надання іншого житла для постійного проживання. Позиція про заборону виселяти особу з іпотечного житла без надання іншого житла для постійного проживання зроблена автором на підставі аналізу останніх тенденцій судової практики захисту права на житло.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Вищенаведені спірні положення мають дискусійний характер і не впливають на належний рівень дисертації на здобуття наукового ступеню доктора філософії в галузі права, що рецензується. Спирність окремих положень, про які мова йде вище, притаманна будь-якій творчій роботі, зокрема науковій роботі, представленої на здобуття наукового ступеню доктора філософії із зазначеного напрямку дослідження. Тому автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук науково-аргументованих відповідей на висловлені запитання та спірні положення даної роботи.

Зміст дисертації в повній мірі відповідає її назві. Сама робота відповідає встановленим вимогам, була оприлюднена у належні терміни. Знайомство із науковою працею О. І. Чайковського, належне використання автором наукових джерел у тексті дисертації, в тому числі іншомовних, дозволяє прийти до висновку про відсутність у дослідженні як привласнення авторства чи чужого твору науки та випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора, так і відсутність порушення інших елементів академічної доброчесності.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження О.І. Чайковського «Конституційно-правовий механізм захисту права на житло», котре подано на здобуття освітнього (і водночас першого наукового) ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 р. Ознайомлення з дисертацією Олега Ігоровича Чайковського свідчить про доцільність присудження йому спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії в галузі права, оскільки він набув теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв’язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності, оволодів методологією наукової діяльності, а також здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Рівень виконання здобувачем наукового ступеня поставленого наукового завдання є належним.

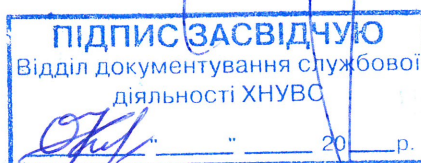
На підставі викладеного вважаю, що здобувач вказаного наукового ступеня, Чайковський Олег Ігорович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, а його дисертація заслуговує на позитивну оцінку з боку спеціалізованої вченої ради.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ**

Кройтор В.А.

Факхієв В.С.Д. Кишиньєв О.